

Kitabiyat/Book Reviews

***Tuhfetü'l- İhvân:* XVI. Yüzyıldan Bir Kâtibin Sergüzeşti (İnceleme – Tenkitli Metin)**

Bosnalı İntizâmî. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu
Başkanlığı, 2020. 706 s. ISBN: 9789751746795.

MİNE KARATAŞ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Doktora Öğrencisi
İstanbul Medeniyet University, Faculty of Letters, The Department of Turkish Language and
Literature, Ph.D. Student

(minekaratas@ismu.edu.tr), ORCID: 0009-0006-1137-9425

Geliş Tarihi / Date of Arrival: 12.04.2023
Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 03.05.2023

Karataş, Mine. "*Tuhfetü'l- İhvân: XVI. Yüzyıldan Bir Kâtibin Sergüzeşti (İnceleme – Tenkitli Metin)*." *Ceride* 1:1 (Haziran/June 2023): sayfa/pp. 179-182
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10015677>

Cihan Okuyucu ve Sadık Yazar'ın yayıma hazırladığı *Tuhfetü'l- İhvân*, on altıncı yüzyılda yaşamış Rumelili divan şairi Bosnalı İntizâmî'ye ait bir mesnevidir. Sadık Yazar'ın dikkati ve titizliği sayesinde gün yüzüne çıkarılan *Tuhfetü'l İhvân* klasik Türk edebiyatında ben merkezli anlatıların ilginç bir örneği olarak karşımıza çıkıyor. İntizâmî'nin eserini yazma hikâyesini bizzat şairin ağzından, eser içerisindeki bir bölümden öğreniyoruz: Şairin sergüzeştini "acâyib" ve "garâyib" bulan dostları, şairden bunu yazmasını rica eder. O da dostlarını kırmayarak eserini meydana getirir ve eserine "dostlara armağan" mânâsındaki *Tuhfetü'l- İhvân* ismini verir. Ancak yine metin-

den hareketle eserin asıl yazılış amacının şairin ekonomik sıkıntılarını dile getirerek bir hâmi bulmak ve ömrünün geri kalanını sıkıntısız geçirmek olduğunu söyleyebiliriz.

Tuhfetü'l- İhvân'ın yazılış tarihinin, eserde Sultan I. Ahmed'e (ö. 1617) ithaf edilen "Pâdişâh-ı İslâm Sultân Ahmed bin Sultan Muhammed'ün Vasfı Beyânındadır" başlığıyla yer alan methiyeden anlaşıldığı kadarıyla 1603-1617 yılları arasında olduğu görülmektedir. 4379 beyitten oluşan mesnevi, aruzun "fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. Eserin Millet Kütüphanesi ile Atatürk Kitaplığı'nda yer alan iki nüshası mevcuttur ve çalışma, bu iki nüshanın karşılaştırmalı okunmasının mahsulüdür.

Tuhfetü'l- İhvân, kaynaklarda hakkında çok az bilgi edinebildiğimiz İntizâmî'nin yaşam öyküsünün birincil kaynağıdır. Kronolojik sıra gözetilerek meydana getirilen eser, müellifin yaşamından çarpıcı kesitler sunmasının yanı sıra on altıncı yüzyıl Osmanlı coğrafyası ve siyasi olaylarına dair önemli bilgileri ihtiva eder. Sergüzeştinin başlangıcını çocuk sayılabilecek yaşlara kadar götüren İntizâmî, yaşamının en ince detaylarına varıncaya dek anlatır. Maiyetinde bulunduğu devlet adamları hakkında aktardıkları, katıldığı seferleri ayrıntılı ele alması esere tarihî bir vesika özelliği kazandırır. Okuyucu ve Yazar'ın çalışmada dikkat çektiği bir nokta da *Tuhfetü'l- İhvân*'daki şehir tasvirleridir. Özellikle şairin memleketi Hersek'in Foça şehrini, çeşitli vesilelerle bulunduğu Osmanlı şehirlerini doğal güzellikleri ve şehir âdetleri bakımından detaylandırması eseri şehir tarihçiliği açısından da kayda değer bir başvuru kaynağına dönüştürür.

Çalışma bir giriş ve üç ana bölümden müteşekkildir. Geniş bir kaynakça ve metinde geçen özel isimler diziniyle deyimisel ifadelerin yer aldığı iki dikkat çekici ek de çalışmanın sonunda bulunmaktadır. Giriş bölümünde otobiyografik türlerin klâsik Türk edebiyatındaki seyri ele alınmış, Ben-anlatısı kapsamındaki eserlerin edebiyat geleneğindeki yeri sorgulanmış ve buna dair önemli tespitlerde bulunulmuştur ki bu bölüm müstakil bir çalışmanın konusu olabilecek kadar kapsamlıdır. Yine giriş bölümünde klâsik Türk edebiyatında "ben" in ifade ediliş biçimi, bireyselliğin işlenmesi gibi hususların konu hakkında çalışmış araştırmacıların görüşlerine yer verilerek tartışıldığını görmekteyiz. Yazarlar; metinlerde "ben" in ifşası konusunda Müslüman sanatkârların Batılı çağdaşlarından farklı tavrı aldığını, Müslüman sanatkârların çoğunlukla şahsını gölgelemeye çalışan bir dil kullandığını ifade etmektedir.

Okuyucu ve Yazar giriş bölümünde yer alan “Türk Edebiyatında Otobiyografi Türleri” alt başlığında önemli bir konuya eğiliyor: Metinlerin özellikleri bakımından türsel tasnifleri ve türlerin isimlendirilmesi. Bu bölüm bizi türsel tasniflerde esas alınacak ölçütler üzerinde düşünmeye sevk ediyor. *Tuhfetü'l- İhvân*'ın sergüzeştname türüne daha yakın durduğunu belirten yazarlar, modern otobiyografi ölçütlerine uygunluğu konusunda tartışmalar olsa da klâsik Türk/ Osmanlı edebiyatında önemli sayıda ben merkezli anlatı türünde eserler olduğunu ve sergüzeştname türleri arasında nice-lik bakımından dikkat çeken boyuta ulaştığını ifade ediyor. Bir anlatıyı modern otobiyografi sınıfına dâhil eden veya ben-anlatısı yapan ölçüt/ler nelerdir? Müellifin kendi serüvenine ne ölçüde yer verdiği mi, anlatıda yer alan kişi sayısı mı, tarihî ve coğrafi perspektifte dönem sorgulaması mı, kurmaca ve gerçeklik arasında oluşturulan denge mi? Bu sorulara da giriş bölümünde ele alınan türsel sınıflandırmalara ait değerlendirmelerde cevaplar verildiğini görüyoruz. Yine çalışmanın giriş bölümünde İntizâmî'nin yaşadığı ve eserini oluşturduğu dönemi doğru okumak adına Osmanlı idaresindeki Bosna ve Macaristan'ın idarî, iktisadî ve sosyal yaşamına dair bilgiler tarihî belgeler ışığında yer alıyor.

Çalışmanın birinci bölümünde İntizâmî'nin hayatı ve eserlerine odaklanılmış; müellif ve eserleri hakkında literatür değerlendirmesi yapılarak eserlerin nüsha bilgileri, biçim ve içerik özellikleri, edebî kıymeti gibi çeşitli açılardan incelemeler yapılmıştır. İntizâmî'nin yaşamı ve eseri konusunda karanlıkta kalmış birçok hususun *Tuhfetü'l- İhvân* vasıtasıyla aydınlatıldığına da değinmek gerekiyor. Eserin muhteva özelliklerinin incelendiği bölümde bir Osmanlı kâtibinin yetişme yıllarına tanıklık ediyoruz. İntizâmî henüz çocuk yaşta bir talebeyken medresede uğradığı haksızlıktan ötürü eğitimini yarıda bırakıp kendi kendini yetiştirir; devrin önemli ilim ve devlet adamlarının meclisinde bulunmaya ve onların tecrübelerinden istifade etmeye gayret eder. İlim, ticaret veya devlet görevi gibi amaçlarla gezip gördüğü yerleri kuru bir anlatımla aktarmak yerine güçlü tasvirlerle anlatarak eserin edebî yönünü kuvvetlendirir.

Çalışmanın ikinci bölümünde *Tuhfetü'l- İhvân*'ın dil ve söyleyiş özellikleri ele alınmıştır. Eserde aruz, kafiye ve söz sanatlarının ustaca kullanıldığını yine metinden örneklerle gösteren yazarlar, *Tuhfetü'l- İhvân*'da şiirin musikiye yaklaştığını ifade ediyor. Okuyucu ve Yazar, İntizâmî'nin dil hassasiyeti üzerinde de yoğunlaşıyor. Yazıldığı dönemin edebî özellikleri düşünül-

düğünde *Tuhfetü'l- İhvân*'ın Türkçe'nin güçlü metinlerinden olduğuna dikkat çeken Okuyucu ve Yazar, bir tablo halinde yansıttıkları verilere göre eserdeki Türkçe kelime oranının Arapça ve Farsça kelime oranının çok üstünde olduğuna dikkat çekiyor. Yine Türkçe kelimelerin gerçek ve mecaz anlamlı kullanımındaki ustalığı İntizâmî'nin şairlik vasfının ulaştığı seviyeyi kanıtlar niteliktedir.

Çalışmanın son bölümünde günümüze ulaşan iki nüshanın karşılaştırmalı okumasına dayalı transkripsiyonlu metin yer alıyor. Çalışmanın geneline yayılan titiz araştırmacılığın örneğini metin bölümünde de görmek mümkün, zira okunup anlamlandırılmasında güçlük çekilen bazı kelimelere ihtiyatla yaklaşmıştır. Okuyucu ve Yazar, İntizâmî'nin *Tuhfetü'l- İhvân*'ı sanat kaygısı gözetmeden, -elbette edebî hassasiyetlerin ölçü alınarak- başından geçeneri şiir yoluyla aktarıp fark edilme, bir hâmiye ulaşıp onun himmetiyle rahat bir hayat sürme amacıyla yazdığı değerlendirmesinde bulunur. Şairin eserini hâmilğini umduğu şahıslara temenni ve dualarla bitirip emeklilik maaşına zam talep etmesi bu değerlendirmenin isabetli olduğunu gösterir.

Tuhfetü'l İhvân'ın özverili bir araştırma ve özenli bir yayım aşamasından geçirilip okuyucuyla buluşturulması klâsik Türk edebiyatındaki ben merkezli anlatı literatürüne değerli bir katkıdır. Çalışma aynı zamanda karanlıkta kalmış eserlerin gün yüzüne çıkarılması adına heyecan yaratan bir gelişmedir.